

TRAGOVI ZDRAVSTVENE KULTURE U GRBALJSKOM ZAKONU IZ 1427. GODINE

TRACES OF HEALTH CULTURE IN THE 1427 CODE OF GRBALJ

Grozdana Milović-Karić*, Đorđe Milović**

SUMMARY

The Code of Grbalj regulated a number of legal issues in this area and marked the passage from common to statutory law. It brings several curiosities related to the health culture of the time, such as that a barber was not liable for patient's death due to surgery. In fact, surgery was preceded by a symbolic act in which the barber would hand a razor to the patient, and the patient would hand it back. The intention of this provision was to protect the surgeon from blood feud. As for the corpse, the Code provided that it should be kept at home overnight and buried in the morning. Punitive provisions include stoning of the engaged couple in case of pregnancy, as engagement commanded absolute virtue. The punishment for striking parents was to cut off the hand that hit them; the ear was cut off or the nose scarred to permanently mark an adulteress or a woman who stole from the husband's house and sold the stolen property to fill up her belly. Children who stole from the house and sold the property were punished by flogging with a chibouk.

Key words: history of law and medicine, 15th century, code, Parish of Grbalj, Boka Kotorska

* Diplomirana pravница, Rijeka.

** Redoviti profesor u miru Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. Đorđe Milović, Ul. dr. Zdravka Kučića 41, 51000 Rijeka

UVOD

Grbaljski zakon donesen je u manastiru Podlastva navodno 1427. godine.¹ Objavio ga je Vuko Vrčević dva puta – u Zadru² i Dubrovniku³ pod naslovom *Ustanova Gerbaljska u Boki kotorskoj*. Riječ “ustanova” ovdje ima značenje skupa ustanovljenih propisa. Inače, po prirodi svojoj ovo bi bio zakon (dalje u tekstu taj se termin i upotrebljava) ili pak Statut (kako ga naziva prof. Solovljev, o čemu malo poslije). U samom pak tekstu, prije navođenja članaka s propisima, stoji doslovno: “... po sljedećem Zakoniku”. Okolnost što Vrčević nije precizno i u znanstvenom smislu⁴ argumentirano naveo odakle je ove tekstove ispisao⁵, kao i okolnost što do sada nigdje nije pronađen original ili siguran prijepis ovoga zakona, imala je za posledicu što je u znanosti ostalo sporno jesu li tekstovi koje je objavio Vrčević sasvim točni i odgovara li baš tamo navedena godina donošenja. Neki idu čak tako daleko (mi to mišljenje ne dijelimo) da stavljaju u sumnju čak i samo postojanje ovoga zakona.⁶ Baltazar Bogišić uložio je mnogo napora da dođe do autentičnog teksta zakona ili vjerodostojnog prijepisa, ali u tome nije uspio. O tome ima puno podataka u Bogišićevu arhivu u Cavtatu.⁷ Mi se ovdje, naravno, ovim problemom trenutačno ne bavimo, nego se zadržavamo isključivo na zanimljivostima vezanim za tragove zdravstvene kulture ovoga kraja i ovoga vremena, promatrane kroz prizmu propisa ovoga zakona. Naravno, kao i kod mnogih drugih starih zakona i statuta, i ovdje na tragove svojevrzne zdravstvene kulture ponajprije (ali ne i isključivo) nailazimo u domeni kaznenopravnih propisa.⁸

¹ Neki znanstvenici smatraju da je godina donošenja morala biti znatno kasnija. Mi se ovdje ovim problemima ne bavimo.

² Vuko Vrčević, *Ustanova Gerbaljska u Boki kotorskoj*, u listu *Pravdonoša* br. 25, 28, 29 i 32–36, Zadar, 1851.

³ Isti, pod istim naslovom, *Razni članci*, str. 29.–42., Dubrovnik, 1891.

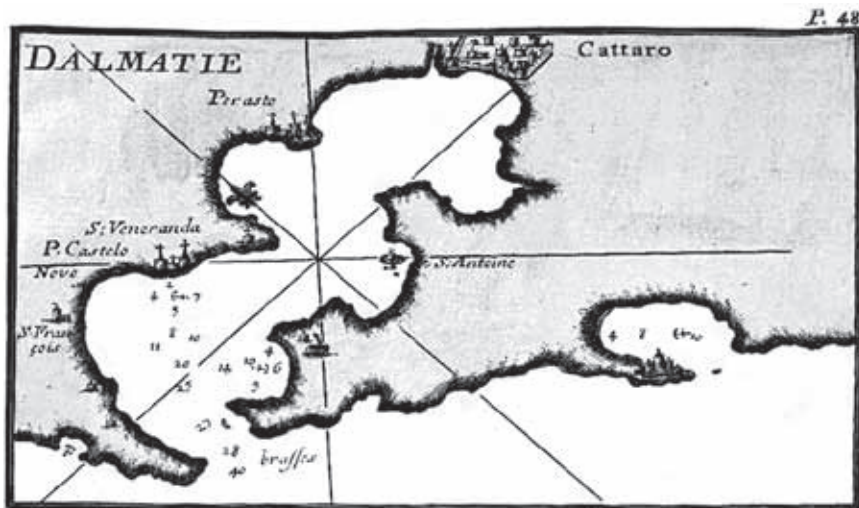
⁴ Vrčević nije bio znanstvenik pa mu nisu bile poznate znanstvene metode.

⁵ Dalo bi se zaključiti da se original nekad čuvao u manastiru Podlastva, gdje je zakon i bio proglašen.

⁶ Tako prof. A. Solovljev u raspravi *Grbaljska župa i Grbaljska statut* (Godišnjica Nikole Čupića knj. X., Beograd, 1931.) dovodi u pitanje autentičnost Grbaljskog zakona.

⁷ Detaljnije o tome: Dr. Niko S. Martinović, Baltazar Bogišić, I, *Istorija kodifikacije crnogorskog imovinskog prava*, Cetinje, 1958., 173.–175.

⁸ U odnosu na kaznenopravnu materiju ovoga zakona, upućujemo na: Đorđe Milović, *Krivično pravo starog Grbaljskog zakona*, Pravni zbornik br. 1, Titograd, 1960., 69.–77; Isti, *Boka Kotorska u doba Venecije na izvorima mletačkih arhiva*, Split, 2009., 214.–221.



Boka i Grbalj na karti C. Rouxa iz 1695.

Boka and Grbalj on a map by C. Roux, 1695

Te zanimljivosti promatrane kroz prizmu onoga što je *expressis verbis* rečeno u Grbaljskom zakonu⁹ izgledaju kako slijedi.

1. ODNOS PREMA LIJEČNIKU-KIRURGU KOJI JE OPERIRAO BOLESNIKA KOJI JE NAKON OPERACIJE UMRO

Pri tretiranju ove grupe propisa treba posebno imati na umu da se krećemo po terenu na kojem je krvna osveta bila realno prisutna, pa bilo to u doba donošenja zakona ili pak malo prije, ali svakako uvijek prisutna u običajnim shvaćanjima naroda toga kraja. Naime, krvna osveta kao princip da se krv osvećuje krvlju, u povijesti običajnih pa i pisanih kaznenih prava bila je prisutna još od vremena najstarijih civilizacija. Za primjer ističemo propise drevnoga Hamurabijeva zakona iz vremena prije četiri tisuće godina,¹⁰ kao najstarije poznate. No te principe slijede, manje ili

⁹ Mi ovaj skup propisa (objavljenih pod naslovom *Ustanova Gerbaljska u Boki kotorskoj*) na ovom mjestu i dalje nazivamo skraćeno *Grbaljski zakon*.

¹⁰ Detaljnije o kaznenom pravu Hamurabijeva zakona, pa i posebno o tragovima zdravstvene kulture u njegovim propisima vidjeti: Dr. Đorđe Milović, *Krivično pravo Hamurabijeva zakonika*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu br. 3-4, Zagreb, 1970., 251–290; Isti; *Krivičnopravna odgovornost kirurga za neuspjele operacije po Hamurabijevom zakoniku*, Zbornik radova IV naučnog sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije – Sekcija za AP Vojvodinu, Sombor, 1972., 45.–50 i Saopćenja (časopis *Plive*), sv. 15., br. 1, Zagreb, 1972., 45.–50.

više, i mnogobrojni običaji i zakoni kasnijih civilizacija i naroda, među kojima, naravno, i naših i drugih balkanskih i europskih naroda. Pri tretiranju ovog pitanja uvijek se u žiži interesa (po raznovrsnosti razrješavanja) nalazio i problem kako se postupa u slučajevima kada se kirurgu dogodi da mu operirani bolesnik umre (varijante su, naravno, mnogobrojne: je li umro odmah nakon operacije ili poslije, koliko je nastupjela smrt posredno ili neposredno vezana za operativni zahvat, vjeruje li se da je zahvat obavljen po najboljem znanju operatera itd.), tj. hoće li kirurg u tim slučajevima potpadati pod zakone ili običaje o krvnoj osveti (jer je “dužan krv”) ili će se u tim slučajevima (jer je intencija kirurga bila i ostala liječiti i izliječiti, a ne ubiti) nalaziti i prihvaćati civiliziranija rješenja, naravno uvijek polazeći od pretpostavljene okolnosti da je kirurg postupao *lege artis* (što će reći: po tadašnjim znanjima i mogućnostima) i uz maksimalnu savjesnost. Stoga je posebno zanimljivo kako je taj problem razrješavao Grbaljski zakon iz prve polovice XV. stoljeća. Taj je zakon, naime, u tim slučajevima posve jasno eliminirao mogućnost krvne osvete prema kirurgu, pa u tom pravcu propisi ovog zakona daju sljedeća rješenja.

a) Oslobođanje (ekskulpacija) od krvne osvete kirurga

Propis je u tom pravcu jasan i izričit, pa kaže: “Koi bolesnik umre ispod ruke liekara, da ga nema kuća mertvoga ni najmanje kervničiti,¹¹ nego platiti njega i likariu.”¹² Pretpostavlja se, dakle, da je kirurg radio savjesno i po svome najboljem znanju.

b) Procedura koja prethodi operativnom zahvatu kirurga i unaprijed osigurava njegovu ekskulpaciju

Ovdje nailazimo na proceduru na koju se često nailazi u prastarim i starim propisima, običajnim pravima i običajima: da se zorno i na vidljiv način naglasi i potvrdi da je bolesnik svojom voljom pristao na dotični operativni zahvat i da kirurga svojom voljom ekskulpira u slučaju smrti od ovog zahvata. Propis u tom pravcu eksplicitno kaže: “Da nebi ranjenik ostavio kerv¹³ na liekara, koi valja¹⁴ da mu reže rane, ili verti glavu¹⁵, sudi-

¹¹ “kerničiti” (krvničiti) = držati dužnim za krv (tj. potpadati pod krvnu osvetu).

¹² Članak 192. Grbaljskog zakona (u daljnjem tekstu: GZ).

¹³ “Ostaviti kerv” = ostati dužan nečiju krv, što rezultira krvnom osvetom.

¹⁴ “koi valja” = koji treba (koji će).

¹⁵ “verti glavu” = vrti glavu. Radi se, dakle, o trepanaciji.

mo¹⁶, da liekar, koi bi se pozvao da lieči, dade u ruke ranjeniku¹⁷ britvu s kojom hoće da siječe ranu, a ranjenik ondar¹⁸ liekaru, i tim da osviedoči¹⁹ da mu je prost njegov život²⁰ ako bi umro.”²¹ Ovakva ili slična simbolična procedura bila je zastupljena i u prilično brojnim starim propisima ili običajima u nas i u svijetu.

2. POSTUPANJE S MRTVACOM

Postupak je sasvim u skladu s običajima ovoga kraja: da se mrtvacu drži u kući sve od trenutka smrti do sahrane, pri čemu leš mora prenočiti jednu noć u kući prije sahrane. Ne govori se ništa o tome koliko vremena (sati?) mora proći od smrti do sahrane, ali to što se određuje da se mrtvacu ima sahraniti “ujutro”, govori da ga se običavalo držati u kući što manje, što pak odudara od običaja okolnih mjesta i općina (gdje se običavalo mrtvacu držati u kući barem do popodneva sljedećeg dana). Imajući na umu činjenicu da su ovaj kraj prilično dugo držali Turci, smatramo da je na to utjecao običaj muslimana da se mrtvacu sahrani što prije iza smrti. Propisi o tome, naime, određuju: “Svaki mertac²², bilo muški ili ženski, star ili mlad, da prenoći u kući i da se notnjo čuva, a sutradan u jutro da se ukopa”.^{22a}

3. KAMENOVANJE KAO KAZNA

Drastično strogi običaj da se u vrijeme zaruka između zaručenih mora održavati totalna čednost, pretočen je u propise ovoga zakona i za prekršioce; kada bi između zaručenih došlo do spolnog odnosa s posljedicom da zaručnica zatrudni, propisana je drastična kazna kamenovanja za oba zaručnika. Budući da se smatralo da su time drastično obeščaćene obje strane (djevojčina i mladićeva obitelj), pa samim time i čitavo njihovo

¹⁶ Riječ “sudimo” ovdje treba shvatiti kao: određujemo ili: propisujemo (jer se radi o donošenju propisa, a ne presude).

¹⁷ Riječ “ranjenik” treba shvatiti kao: onaj nad kojim će kirurg izvršiti zahvat.

¹⁸ “ondar” = onda, tada.

¹⁹ “osviedoči” = potvrdi.

²⁰ “da mu je prost njegov život” treba shvatiti kao: da je oslobođen svake odgovornosti u slučaju njegove eventualne smrti.

²¹ Čl. 103. GZ-a. U Vrčićevu tekstu (zadarsko izdanje) očigledno je tiskarskom pogreškom ovdje označen čl. 102., a idući propis nosi oznaku 104 (nakon prethodnoga 102. Stoga smo ovdje obavili odgovarajuću ispravku jer je očigledno da je riječ o čl. 103.).

²² “mertac” = mrtvac. U žargonu ovoga kraja kaže se: mrtac.

^{22a} Čl. 94. GZ-a. Riječ “notnjo” treba shvatiti kao: tijekom noći

bratstvo²³, zakonom je određeno da oba bratstva sudjeluju u kamenovanju. Posebna je zanimljivost u tome što mladića kamenuje njegovo bratstvo, a djevojku djevojčino. Ovo očigledno zato da bi se izbjegla svaka mogućnost krvne osvete. U tom pravcu ovaj vrlo surovi propis doslovno određuje: “Koi bi mladić i mladica u vrieme vieritbe²⁴ sgriešili tj. da ostane s njim bređa,²⁵ da bratstvo dievojčino kamenuje dievojku, a dietičin²⁶ dietiča²⁷”. Budući da je ovaj kraj bio dosta vremena pod turskom vlašću, smatramo da je do nastanka ove drastične kazne došlo pod utjecajem arapskih običaja (gdje su ovakve kazne i danas poznate) koji su do ovih krajeva preneseni preko turskih vlasti, a onda naišli na plodno tlo u ovom kraju u kojem je svekolika moralna čednost (shvaćana kako je stoljećima gledana, prihvaćena i održavana) bila posebno naglašavana.

4. ODSIJECANJE RUKE KAO KAZNA

Ova kazna u Grbaljskom zakonu nalazi se propisana samo jedanput i to za izvršioca koji bi udario oca ili majku. Ne govori se ništa pobliže o kakvom je udarcu (i s kakvim posljedicama) riječ. Iz formulacije danog propisa proizlazi, kako se pretpostavlja, da je udarac zadan rukom budući da se nalaže odsijecanje upravo one ruke kojom je zadan udarac.²⁸ Ne zna se tko je vršio sam čin odsijecanja ruke (niti kako se rana sanira), ali je naglašeno da se odsijecanje ruke mora obaviti javno: “Ko bi udrio²⁹ oca ili mater, da mu se ona ruka pred narodom odsieče.”³⁰ Propis je u mnogo čemu nedorečen. Primjerice (uz navedene praznine), nema izričitog odgovora kako se postupa kada se udari djeda ili baku (s obzirom na visok stupanj uobičajenog poštovanja ovih predaka, koji nikako nije mogao biti niži od onoga u odnosu na roditelje). *Ratio legis* bio bi da se postupalo jednako. Naime, ne bi bilo razloga za pretpostavku o blažoj kazni, ali objektivno kazna nije mogla biti ni stroža. No budući da zakon o tome šuti, i naši zaključci u ovom pogledu ostaju samo na razini pretpostavki.

²³ Misli se na srodnike i u užem i u širem smislu (bratstvo označava širok krug srodnika, kao pleme).

²⁴ “u vrieme vieritbe” = za vrijeme trajanja zaruka.

²⁵ “bređa” = trudna, u drugom stanju.

²⁶ “dietič” = djetić, momak – u ovom slučaju misli se na toga zaručnika.

²⁷ Čl. 15. GZ-a.

²⁸ Irelevantno je, dakle, je li počinilac ovoga delikta ljevak ili dešnjak jer se siječe ruka koja je udarila.

²⁹ “udrio” = udario.

³⁰ Čl. 7. GZ-a.

5. OTKIDANJE UHA I RANJAVANJE NOSA

U Grbaljskom zakonu postoje samo dva slučaja kada su se primjenjivale ove tjelesne kazne, ali u oba je slučaja glavno težište bilo na obeščašćenju i moralnoj dekapitaciji osuđene osobe, a uvijek je to bila udana ženska osoba. Riječ je o sljedećim slučajevima.

a) *Kod preljuba učinjenog od strane žene*

Djelo u pitanju može počiniti samo udana žena i to za vrijeme važećeg braka. Traže se prije svega valjani dokazi³¹ da je preljub zasigurno počinjen, a tek potom se određuje da je muž "odpusti", ali "...ošišane glave, fersana nosa i bez jednog uha...". Propis, naime, *expressis verbis* određuje: "Koja bi žena po čistom svjedočanstvu³² ili očevidno³³ učinila preljubu, da je³⁴ svoj muž odpusti³⁵ ošišane glave, fersana nosa i bez jednog uha."³⁶ Sve kazne u ovom slučaju, čak i one tjelesne, usmjerene su na trajno obeščašćenje i moralnu dekapitaciju preljubnice. Naime, šišanje glave "nečasne žene" označavalo je moralni prijezir, a taj se običaj zadržao u mnogim našim krajevima do neposredno iza Drugoga svjetskog rata u sličnim ili od puka približno isto shvaćenim situacijama.³⁷ Tjelesne kazne ovdje su se javljale u formi "fersanja nosa" i odsijecanja jednoga uha. "Fersanje nosa" značilo je obilježavanje osobe nečasnom na način da se nos zarezže tako da ostane zoran i trajni trag tog zarezivanja, kao trajna oznaka nečasnosti. Odsijecanje jednog uha imalo je isti smisao i krajnji cilj. Kod sljedećeg (niže navedenog) delikta to je i posebno naglašeno: "da se po gerdilu poznavā". zanimljivo je ovdje, makar i uzgred, spomenuti da je muškarac za preljub kažnjavao samo novčanom kaznom od 25 cekina, uz moralno žigosanje koje se sastojalo u tome da "do svoje smerti ne može u skupštini sjesti"³⁸.

b) *Kada žena krijući od muža nešto iz kuće "ukrade" i proda*

Propis je vrlo zanimljiv i ocrtava granice u kojima se žena može kretati u raspolaganju s kućnim stvarima u zajedničkom domaćinstvu. Naime,

³¹ "... po čistom svjedočanstvu ili očevidno..."

³² Formulaciju "po čistom svjedočanstvu" trebalo bi shvatiti kao: s apsolutno sigurnim dokazom. Ipak nam ostaje nerazjašnjeno što se sve smatralo takvim dokazom.

³³ Izraz "očevidno" trebalo bi shvatiti kao: uhvaćena u preljubu.

³⁴ "je" = ju.

³⁵ Termin "otpusti" prihvaćen iz turskoga običajnog prava i šerijata.

³⁶ Čl. 14. GZ-a.

³⁷ Primjerice: ženama ili djevojkama koje su (stvarno ili prema mišljenu sredine) ljubovale s okupatorskim vlastima ili vojnicima netom po svršetku Drugoga svjetskog rata, aktivistice su katkad šišale kosu. Čin je imao označiti dotične žene nečasnima i na taj način negativno moralno obilježena.

³⁸ Čl. 16. GZ-a.

ako bi žena bilo što iz kuće uzela i prodala bez znanja muža, to se shvaćalo krađom obiteljske stvari. Za postojanje takva delikta potrebno je da se steknu sljedeći elementi bića ovoga specifičnog kaznenog djela, a to je: da je počinitelj udana žena koja živi u zajedničkom domaćinstvu s mužem; da je dotičnu stvar iz kuće uzela bez znanja muža (“krijući od svojeg muža”)³⁹; da je tu stvar prodala, ali (element *sine qua non*) da je tu prodaju obavila kako bi protuvrijednost pojela ili popila (“da izie ili popie”). Sramota za obitelj ovdje dolazi u prvi plan, a tek potom (i ako) eventualna šteta. Djelo se smatra nečasnim pa je i kazna (vrsta i mjera) usmjerena na trajno obilježavanje te nečasnosti. Kazna se sastoji u tome da se počiniteljici odsječe uho ili (alternativno) da joj se odsječe vrh nosa. Primjenjuje se samo jedna od tih dviju mogućih kazni. Ne zna se (barem ne po slovu zakona) od čije volje i ocjene ovisi koja će se od te dvije moguće kazne primijeniti (najvjerojatnije od volje i ocjene muža), niti pak tko nanosi ova tjelesna oštećenja (da li isto muž?). Međutim, svrha kazne ovdje je direktno određena, a to je “da se po gerdilu⁴⁰ pozna”, što će reći: da bude trajno označena nečasnom. Zakon o svemu tome doslovce kaže: “Koja bi žena krijući od svoga muža što iz kuće ukrala i prodala da izie i popie da joj se uho ili verh nosa odsieče i da se po gerdilu pozna.”⁴¹

6. ŠIBANJE ČIBUKOM

Ovdje imamo po samom učinku sličan slučaj kao prije, samo što se ovdje kao izvršiocci javljaju “dietiće ili dievojka”.⁴² Radnja izvršenja je slična: uzimanje iz kuće i prodaja neke stvari, ali kod ovog delikta to se radi “krijući od oca i matere”. Kaznu izvršava otac i ona se sastoji od šibanja čibukom,⁴³ uz neku vrstu naglašenog javnog ukora na seoskoj skupštini. Smatramo da je ovdje poanta kazne u tome da se na javnome mjestu⁴⁴ izrekne i objavi ponižavajući ukor⁴⁵ izvršiocima, a udaranje čibukom ima isti smisao, samo je praćen još jednim ovdje zorno iskazanim aktom. Prema

³⁹ Pri čemu se smatra da je na taj način stvar iz kuće “ukrala”.

⁴⁰ “po gerdilu” = po grdilju, što će reći: trajno nagrđena, ali ponajviše u moralnom pogledu jer tjelesne kazne u pitanju imaju za cilj trajno obilježavanje u smislu doživotne moralne dekapitacije.

⁴¹ Čl. 110. GZ-a.

⁴² Termin “dietiće” (djetiće) ovdje treba shvatiti kao: neoženjeni sin (mladić) koji živi u kući svojih roditelja, a termin “dievojka” kao: neudata kći koja živi u kući svojih roditelja.

⁴³ Ne zna se o kojem broju udaraca je riječ ni po kojem dijelu tijela se udarci nanose. Po svemu sudeći radi se samo o “udaranju” forme radi, s ciljem ukazivanja na nečasnost počinioca kažnjivog djela. Običaj udaranja čibukom prihvaćen je od Turaka.

⁴⁴ “... na skupštini seoskoj...”

⁴⁵ “... da ih otac... obličiti”. Termin “obličiti” treba shvatiti kao: moralno poniziti.

tome (a shodno shvaćanju udaranja čibukom u ovom kraju i vremenu), ne smatramo ovo udaranje pravom tjelesnom kaznom; ako bi to i bila, onda je neka vrsta kazne na samoj granici tjelesne i moralne, no svakako s naglaskom na ovu drugu. Zakon u odnosu na ovu situaciju doslovno određuje: "Tako isto, ako bi dietić ili dievojka što iz kuće prodali krijući od oca i matere, da ih otac na skupštini seoskoj obliči i izšiba čibukom."⁴⁶

UMJESTO RASPRAVE I ZAKLJUČKA

Ukupno uzevši, kako u odnosu na materiju koju ovdje tretiramo, tako i u svakome drugom pogledu, propisi Grbaljskog zakona bili su samo ozakonjeni odraz višestoljetnoga običajnog prava i na tim nasadima izrasla shvaćanja pravde i pravice, odnosno razrješavanja problema (pravnih i faktičkih) koji su se u životu ovoga kraja javljali i tražili adekvatno razrješavanje.

Naravno, i ovdje kao i u brojnim drugim starim statutima i zakonima uzduž naše obale, kada se u tekstovima javljaju "liječnici koji rane režu" i obavljaju svojevrstne operacije (čak i trepanacije, kao što je u ovom zakonu slučaj), smatramo da su to bili obični ranarnici pa su u zahvatima teško mogli ići dalje od sređivanja rana (i eventualno izvođenja trepanacija). Ne znamo kakva je ovdje bila konkretna uspješnost njihova posla, ali iz propisa proizlazi da slučajevi sa smrtnim završetkom nisu bili rijetki, čim se tim slučajevima zakonodavac morao posebno baviti.

⁴⁶ Čl. 111. GZ-a.

SAŽETAK

Propisi Grbaljskog zakona reguliraju mnoštvo pravnih problema ovoga kraja i vremena i čine prijelaz s običajnog na pisano pravo. Tražeći u propisima ovog zakona tragove zdravstvene kulture (kao odraz shvaćanja ovoga naroda s polovice XV. stoljeća) nailazimo na sljedeće zanimljivosti ove vrste.

- Liječnik-kirurg oslobađa se svake odgovornosti u slučaju smrti operirane osobe. Zahvatu prethode i simbolične radnje: kirurg pruža bolesniku britvu, a ovaj mu je vraća u ruke. Ovom odredbom kirurg je zaštićen od eventualne krvne osvete.
- Postupanje s mrtvacom: drži ga se u kući da prenoći, a ujutro ga se pokopa.
- Kazna kamenovanjem propisana je za oba zaručnika, ako bi u doba zaruka zaručnica ostala trudna (jer se za vrijeme zaruka traži apsolutna čednost).
- Kazna odsijecanja ruke propisana je za udaranje oca ili majke (odsijeca se ruka kojom je zadan udarac).
- Kazna odsijecanja uha i zareživanja nosa, kao trajne oznake nečasnosti, izricala bi se ženi zbog preljuba i ženi koja bez znanja muža uzme nešto iz kuće i proda "da bi to pojela i popila".
- Šibanje čibukuom, kao oznaka nečasnosti, određena je za odraslu djecu koja bez znanja roditelja uzmu nešto iz kuće i prodaju.

Ključne riječi: povijest prava i medicine, XV. stoljeće, zakon, Grbaljska župa, Boka kotorska